

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ПОКАЗНИКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Запропоновано підхід до ідентифікації категорії економічного потенціалу через інформаційні ресурси рахунків бухгалтерського обліку. Доведено, що вихідною базою формування економічного потенціалу підприємства є елементи доданої вартості, які включають розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів, приріст вартості ділової репутації підприємства.

Постановка проблеми

Вирішальне значення для виявлення напрямів подальшого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, створення умов їхньої інноваційної переорієнтації має уточнення суті економічної категорії "економічний потенціал підприємства" і дослідження проблем формування, комплексного та ефективного його використання. Проблемам суті та особливостей формування економічного потенціалу підприємства, його складових і функціонування у сучасній науковій літературі приділено багато уваги.

Економічний потенціал, його структура є базовою основою для прогнозування майбутніх тенденцій в економіці та пріоритетних напрямів розвитку національного господарства. На думку вчених, потенціал – це абстрактна категорія з невизначеними межами, вплив якого на результативність господарських процесів носить не прямий, побічний характер. Для визначення цієї важливої категорії характерними є різні трактування, які, переважно, стосуються сукупності ресурсів, що зосереджені у розпорядженні підприємства та/або їх кількісної оцінки [2], і за умов раціонального використання сприяють розвитку суб'єкта господарювання.

Зауважимо, що потенціал у системі інформаційних ресурсів бухгалтерських рахунків – це категорія конкретна. У результаті дослідження з'ясовано, що використання потенціалу ресурсів на рівні підприємства в системі інформації бухгалтерських рахунків може вимірюватися агрегованим показником доданої вартості. Як узагальнюючий показник додана вартість оцінює кінцевий результат господарювання підприємства, його економічний потенціал за певний проміжок часу, а відносно до ресурсного потенціалу щодо обсягів діяльності може слугувати критерієм ефективності використання

ресурсів. Зростання доданої вартості має бути прийнято як основна критеріальна ознака розвитку економічного потенціалу і ринкової вартості підприємства.

Робоча гіпотеза: оцінювання економічного потенціалу ґрунтується на припущенні, що інформаційні ресурси рахунків бухгалтерського обліку дозволяють формувати вартісний показник, що характеризує економічний потенціал підприємства через елементи доданої вартості, які включають розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів, приріст вартості ділової репутації підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Наразі існує чимало різнопланових наукових праць у сфері розгляду змісту економічного потенціалу. Теорія містить різні погляди авторів щодо сутності, структури та управління розвитком економічного потенціалу суб'єктів господарювання. Найбільший внесок у вирішення проблем управління економічним потенціалом підприємства зробили Андреев К. Е. [1], Азрилияна А. Н. [2], Борзенкова К. С. [3], Григорьев В. В. [4], Ерегин Е. Ю. [5], Князев С. Я. [6], Коробкова Ю. Ю. [7], Лапин Е. В. [8], Мінаєва О. А. [9], Мороз Ю. Ю. [10], Паладова Т. А. [12], Соколов А. В. [13].

Аналіз здійснених досліджень дає підстави стверджувати, що вирішення проблематики ефективного формування та реалізації економічного потенціалу підприємств потребує сучасних розробок його оцінювання.

Метою статті є дослідження підходів та методів до оцінки економічного потенціалу підприємства з використанням інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є процес відображення складових економічного потенціалу підприємств у системі інформаційних ресурсів рахунків бухгалтерського обліку.

Для дослідження були використані такі методи: монографічний (вивчення теоретичних підходів до визначення економічного потенціалу підприємства); системного аналізу (порівняння існуючих та нових підходів до оцінки економічного потенціалу підприємства); абстрагування та конкретизації (особливості відображення складових економічного потенціалу підприємства на рахунках бухгалтерського обліку); статистичний (аналіз показників створеної доданої вартості на підприємстві для оцінювання розвитку економічного потенціалу).

Результати дослідження

Успішна діяльність кожного підприємства ґрунтується на формуванні та розвитку економічного потенціалу, який є основою його стійкого та успішного функціонування. Однією з ключових діяльності підприємств є досягнення необхідного рівня економічного потенціалу, структура і характеристика якого повинні відповідати вимогам для забезпечення можливості досягнення мети суб'єктів господарювання.

Існуючі пропозиції з оцінювання економічного потенціалу підприємства можна об'єднати у такі методики:

1. Оцінювання економічного потенціалу одним узагальнюючим показником.
2. Вираження рівня використання економічного потенціалу єдиним інтегральним показником, що складається з набору різних показників, які відображають різні підсистеми підприємства.
3. Застосування системи показників, кожен з яких відображає стан відповідної підсистеми.

На нашу думку, вищеперераховані методики оцінювання не можуть повністю відобразити величину економічного потенціалу підприємства. Результати критичного аналізу фундаментальних теоретичних надбань та їх розвиток за допомогою нових гіпотез, постулатів і підходів стали основою розробки концептуального підходу щодо формування доданої вартості підприємства для оцінки економічного потенціалу підприємства у системі бухгалтерського обліку.

Для визначення доданої вартості як інтервального показника діяльності підприємства за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку запропоновано наступну модель розрахунку [10]

$$\begin{aligned} \text{ДВР} &= \text{ДОД} - \text{МВР} + \text{БНА} - \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{УКА} + \text{ПВП} - \text{УВП} + \text{ПВД} - \text{УВД}; \\ &\quad \swarrow \quad \searrow \\ &\quad \text{ДСП} \\ &\quad \swarrow \quad \searrow \\ \text{ДВС} &= \text{АНМ} + \text{ДПП} + \text{ВСП} + \text{ВОП} + \text{ЧПП} + \text{БНА} - \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{УКА} + \\ &\quad \text{ПВП} - \text{УВП} + \text{ПВД} - \text{УВД}; \\ &\quad \swarrow \quad \searrow \\ &\quad \text{ВРС} \quad \quad \text{СПП} \\ \text{ДРО} &= \text{ДОД} - \text{МВР}; \quad \quad \text{ДПС} = \text{БНА} + \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{УКА} + \text{ПВП} - \text{УВП} + \\ &\quad \text{ПВД} - \text{УВД}; \\ \text{ДСО} &= \text{АНМ} + \text{ДПП} + \text{ВСП} + \text{ВОП} + \text{ЧПП}, \end{aligned}$$

де ДВР – сукупна додана вартість підприємства за реалізованими об'єктами господарської діяльності; ДВС – додана вартість підприємства за створеними об'єктами господарської діяльності; ДОД – дохід від реалізації об'єктів господарської діяльності; МВР – матеріальні та прирівняні до них витрати у частині реалізованих об'єктів діяльності; БНА – безповоротні надходження активів; БВА – безоплатно використані активи; ПКА – приріст корисності

активів; УКА – убуток корисності активів; ПВД – приріст вартості ділової репутації; УВД – убуток вартості ділової репутації; АНМ – розподілена амортизаційна вартість необоротних активів; ДПП – нараховані доходи персоналу підприємства; ВСП – поточні витрати і внески на соціальні потреби; ВОП – витрати на податки з діяльності підприємства; ЧПП – чистий прибуток підприємства; ПВП – приріст вартості прав та убуток зобов'язань, що обліковуються на позабалансових рахунках підприємства; УВП – убуток вартості та приріст зобов'язань, що обліковуються на позабалансових рахунках підприємства; ВРС – витрати на робочу силу підприємства; СПП – створений прибуток підприємства; ДСП – дохід для самофінансування підприємства; ДРО – додана вартість від реалізованих об'єктів діяльності; ДСО – додана вартість від створених об'єктів діяльності; ДПС – додана вартість, сформована поза процесами створення і реалізації об'єктів діяльності.

Основні показники стану та розвитку економічного потенціалу суб'єктів господарювання України наведені у табл. 1, 2.

Таблиця 1 Формування економічного потенціалу господарюючих суб'єктів регіонів України за валовою доданою вартістю

Регіон	2002		2010		Зміни		
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн (+,-)	середньо-річні, %	пунктів у структурі
Автономна Республіка Крим	6033	3,0	30799	3,1	24766	22,6	0,1
Вінницька	5319	2,6	22128	2,2	16809	19,5	-0,4
Волинська	3112	1,5	13579	1,4	10467	20,2	-0,1
Дніпропетровська	18059	8,8	103757	10,4	85698	24,4	1,6
Донецька	25285	12,4	115427	11,5	90142	20,9	-0,9
Житомирська	3549	1,7	17562	1,8	14013	22,1	0,1
Закарпатська	3211	1,6	14538	1,4	11327	20,8	-0,2
Запорізька	8629	4,2	37858	3,8	29229	20,3	-0,4
Івано-Франківська	4518	2,2	18524	1,8	14006	19,3	-0,4
Київська	6868	3,4	40631	4,1	33763	24,9	0,7
Кіровоградська	3399	1,7	14874	1,5	11475	20,3	-0,2
Луганська	8570	4,2	40035	4,0	31465	21,3	-0,2
Львівська	8578	4,2	38766	3,9	30188	20,7	-0,3
Миколаївська	4702	2,3	22376	2,2	17674	21,5	-0,1
Одеська	10788	5,3	51149	5,1	40361	21,5	-0,2
Полтавська	7811	3,8	38495	3,8	30684	22,1	0,0
Рівненська	3467	1,7	14709	1,5	11242	19,8	-0,2
Сумська	4384	2,1	17272	1,7	12888	18,7	-0,4
Тернопільська	2631	1,3	12123	1,2	9492	21,0	-0,1
Харківська	11801	5,8	60750	6,1	48949	22,7	0,3
Херсонська	3265	1,6	14785	1,5	11520	20,8	-0,1

Хмельницька	3944	1,9	16918	1,7	12974	20,0	-0,2
Черкаська	3852	1,9	20533	2,0	16681	23,3	0,1
Чернівецька	2135	1,0	9621	1,0	7486	20,7	0,0
Чернігівська	3836	1,9	15949	1,6	12113	19,5	-0,3
м. Київ	35200	17,2	189178	18,9	153978	23,4	1,7
м. Севастополь	1396	0,7	7637	0,8	6241	23,7	0,1
Україна	204342	100,0	999973	100,0	795631	22,0	0,0

Джерело: розраховано за даними [11].

За період із 2002 р. по 2010 р. економічний потенціал за показником валової доданої вартості зростав у всіх регіонах. Якщо за абсолютною величиною найбільший приріст валової доданої вартості господарюючих суб'єктів був у м. Київ, Донецькій та Дніпропетровській областях, то за середньорічними темпами зростання, відповідно у Київській та Дніпропетровській областях і м. Севастополь. На жаль, за аналізований період не повністю мірою формувався економічний потенціал суб'єктами господарювання у Сумській, Івано-Франківській, Вінницькій областях.

Таблиця 2. Формування економічного потенціалу господарюючих суб'єктів України щодо КВЕД за валовою доданою вартістю

КВЕД (секції)	2002		2010		Зміни		
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн (+,-)	середньорічні, %	пунктів у структурі
1	2	3	4	5	6	7	8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	29418	14,4	82641	8,3	53223	13,8	-6,1
Рибальство, рибництво	129	0,1	251	0,0	122	8,7	-0,1
Добувна промисловість	10016	4,9	65551	6,6	55535	26,5	1,7
Переробна промисловість	40386	19,8	158483	15,8	118097	18,6	-4,0
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	11425	5,6	34984	3,5	23559	15,0	-2,1

Будівництво	7653	3,8	32518	3,3	24865	19,8	-0,5
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	24593	12,0	164826	16,5	140233	26,8	4,5
Діяльність готелів та ресторанів	1315	0,6	10308	1,0	8993	29,4	0,4
Діяльність транспорту та зв'язку	27523	13,5	111013	11,1	83490	19,0	-2,4
Фінансова діяльність	6198	3,0	70523	7,0	64325	35,5	4,0
Операції з нерухомим майном, ренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	14971	7,3	99725	10,0	84754	26,7	2,7
Державне управління	8799	4,3	52230	5,2	43431	24,9	0,9
Освіта	10819	5,3	55678	5,6	44859	22,7	0,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	7361	3,6	42181	4,2	34820	24,4	0,6
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	3736	1,8	19061	1,9	15325	22,6	0,1
Всього	204342	100,0	999973	100,0	795631	22,0	0,0

Джерело: розраховано за даними [11].

Аналізуючи формування економічного потенціалу суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності, слід звернути увагу на інноваційний розвиток підприємств у сфері фінансової діяльності, готельного бізнесу і торгівлі, а найнижчі темпи зростання – у сільському і лісовому господарствах, мисливстві та рибальстві.

Економічний потенціал підприємства є складною, динамічною, ієрархічною і, виходячи з характеру взаємозв'язків, стохастичною системою, яка складається з підсистем і елементів. Кожна із підсистем економічного потенціалу залежить від оптимального складу окремих видів економічних ресурсів, що залучаються у господарську діяльність, рівня організації процесу господарювання, ефективності системи управління.

Унаслідок того, що підприємство за своєю суттю є системою, цілісним утворенням з ознаками господарської уособленості, економічний потенціал виступає основою його стабільного і стійкого існування у сучасному ринковому середовищі, і для виконання цілеспрямованої діяльності підприємства має всі ознаки системи.

Економічний потенціал підприємства значною мірою визначає рівень досягнення підприємством встановлених цілей, тобто є значущим фактором результативності його діяльності. Саме цільова орієнтація дає змогу структурувати і науково обґрунтувати цілі оцінювання економічного потенціалу підприємства у забезпеченні економічного зростання, соціально-економічного розвитку і підвищення конкурентоспроможності підприємства, його продукції, підвищення ефективності використання і нарощування економічного потенціалу підприємства, зростання обсягів виробництва.

Зазначена модель дає змогу розкрити функціональний взаємозв'язок компонентів економічного потенціалу підприємства; врахувати, спираючись на використання системи показників, безліч факторів, що на нього впливають; виявити реалізовану і нереалізовану частини економічного потенціалу і складових його компонентів.

Висновки

Обґрунтовано, що одним з достовірних підходів до оцінки економічного потенціалу підприємства є використання інформаційних ресурсів рахунків бухгалтерського обліку, які дозволяють формувати вартісний показник через елементи доданої вартості, які включають розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів, приріст вартості ділової репутації підприємства.

Зрозуміло що викладена методика оцінки економічного потенціалу підприємства через створену додану вартість не завершує дослідження цього питання, оскільки

першочерговим завданням є адаптація показників за українськими стандартами ведення бухгалтерського обліку до міжнародних та європейських, що забезпечить зростання інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання та їх конкурентоспроможності.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження слід зосередити на системі оптимізації структури елементів доданої вартості, яка б відповідала інтересам власників, найманих осіб і державі.

Література

1. *Андреев К. Е.* Экономический потенциал промышленного предприятия и его использование: дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.05 / *К. Е. Андреев.* – М., 2008. – 151 с.
2. Большой экономический словарь / под ред. *А. Н. Азрилияна.* – 2-е изд. доп. и перераб. – М. : Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
3. *Борзенкова К. С.* Оценка экономического потенциала предприятия и повышение эффективности его использования : автореф. дис. канд. экон. наук / *К. С. Борзенкова.* – Белгород, 2003. – 24 с.
4. *Григорьев В. В.* Оценка предприятий: имущественный доход / *В. В. Григорьев, И. М. Островкин.* – М. : Дело, 2000. – 215 с.
5. *Ерегин Е. Ю.* Управление развитием потенциала наукоемкого предприятия (на примере электронной промышленности РФ) : дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.05 / *Е. Ю. Ерегин.* – М., 2010. – 150 с.
6. *Князев С. Я.* Формирование эффективной системы управления производственно-экономическим потенциалом строительных организаций региона : дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.05 / *С. Я. Князев.* – СПб., 2009. – 128 с.
7. *Коробкова Ю. Ю.* Комплексная оценка использования производственного потенциала на предприятиях машиностроения: дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.05 / *Ю. Ю. Коробкова.* – С., 2009. – 160 с.
8. *Латин Е. В.* Оценка экономического потенциала предприятия : монография / *Е. В. Латин.* – Сумы : Университетская книга, 2004. – 360 с.
9. *Минаева О. А.* Инструменты измерения и методы управления экономическим потенциалом промышленной организации : дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.05 / *О. А. Минаева.* – В., 2007. – 246 с.
10. *Мороз Ю. Ю.* Обліково-інформаційна система моніторингу економічного потенціалу підприємства: монографія / *Ю. Ю. Мороз.* – Житомир: ПП “Рута”, 2011. – 352 с.
11. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Електронний

ресурс – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

12. *Паладова Т. А.* Стратегическое управление конкурентным потенциалом предприятия: дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.05 / *Т. А. Паладова.* – К., 2008. – 141 с.
 13. *Соколов А. В.* Потенциал промышленного предприятия: оценка и управление с системных позиций : дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : 08.00.05 / *А. В. Соколов.* – К., 2007. – 156 с.
-
-